

JULES VERNE I LA NOVEL·LA EDUCATIVA

Jesús Navarro

IFIC (Centre Mixt CSIC i Universitat de València)

A principis dels anys 1860, Verne (1828-1905) no podia imaginar que la posteritat l'identificaria com a novel·lista, ni tampoc que es convertiria en l'autor francès més traduït. Però crec que no se sentiria massa a gust amb algunes de les etiquetes que ha rebut, entre les quals la més comuna és la de profeta de la tècnica, per la quantitat d'invents descrits en les seues novel·les. En l'actualitat, la majoria de llibreries tenen les obres de Verne a les prestatgeries de literatura infantil i juvenil. Identificar-lo com a escriptor d'aventures per a adolescents, és una reducció exagerada, perquè al meu parer la sèrie dels *Viatges Extraordinaris*, nom que rep el conjunt de les novel·les de Verne, es pot llegir i gaudir a qualsevol edat. Tanmateix, és innegable el seu tarannà educatiu, si més no en les novel·les escrites fins a finals dels anys 1880, quan va morir el seu editor. El filòsof i historiador de la ciència Michel Serres, que és un apassionat vernòfil, opina que els *Viatges Extraordinaris* “van ser per al jovent de diverses generacions allò que va ser l'Odissea per a la joventut grega”, en el sentit de proposar models sobre el que formar la seua personalitat. Serres s'identifica amb aquesta joventut quan diu que “en la formació de la meua generació, Jules Verne va estar entre els nostres grans educadors, entre aquells que ens varen fer passar de la infantesa a l'edat madura”. Aquests aspectes educatius i formatius dels *Viatges Extraordinaris* formaven part de les condicions imposades per l'editor Hetzel, com veurem de seguida.

França al segle XIX

És convenient recordar, encara que siga de manera molt esquemàtica, algunes dades sobre la situació política i social a la França del segle XIX, que oscil·là entre absolutisme i democràcia, entre monarquia i república, entre estat confessional i estat laic. Després de la desfeta de Napoleó Bonaparte, es va restaurar el 1815 la monarquia borbònica, que va voler abolir tot el que havia fet la revolució del 1789 i tornar a l'absolutisme anterior. El 1830, l'anomenada revolució de juliol va destronar els Borbons, i va coronar a Lluís Felip d'Orleans com a rei d'una monarquia parlamentària,

que va iniciar el procés d'industrialització de la societat francesa i la seua expansió colonial en Àfrica i Àsia. La revolució de febrer de 1848 va destronar als Orleans i va proclamar la segona república. Es va elegir president, per un període de deu anys, a Lluís Napoleó, nebot del primer Napoleó. La segona república, a banda d'afegir allò de fraternitat a la triple divisa republicana, i de ruptures com ara l'abolició de l'esclavisme, va intentar reformar l'ensenyament, que fins aleshores estava pràcticament en mans de l'església. En particular, es va suprimir a les escoles l'ensenyament obligatori de la religió, que va ser substituït per una "moral cívica". Però el president de la república va donar un cop d'estat a finals de 1850, proclamant-se emperador, amb el nom de Napoleó III, i immediatament va enviar a l'exili a més de trenta mil republicans, entre els quals estava Hetzel, el futur editor del nostre autor.

Pel que fa a l'ensenyament, durant els primers anys del segon imperi, l'església va reprendre el pes que havia perdut durant la segona república, i els mestres que s'havien encarregat de la moral cívica (mestres laics, els deien), foren deportats a Algèria. El 1863, l'emperador va voler frenar la creixent importància dels sectors confessionals, i va encomanar una reforma al seu ministre d'Instrucció Pública. Aquest va fer que els mestres laics tornaren de l'exili, va augmentar el nombre d'escoles públiques, i també va introduir l'ensenyament de la història contemporània, per tal de reivindicar certs valors de la revolució francesa.

Durant el segon imperi es va desenvolupar la industrialització de França. La cultura burgesa del segle XIX està impregnada de les idees de Saint-Simon i de Comte. El progrés, la millora material de les condicions d'existència, es van convertir en l'ideal de vida. La realització de nous descobriments científics i el desenvolupament d'invents tècnics van ser considerats motors materials i espirituals de la civilització. Es considerava que el coneixement científic permetria lluitar contra la ignorància i la superstició, típiques dels pobles primitius, que encara queden en la societat moderna. Tot això explica el creixent interès mostrat a França, com a la resta de països en via de industrialització, per la divulgació de la ciència i de la tècnica.

La guerra franco-prussiana de 1870, guanyada per Bismarck, va significar el final del segon imperi. S'instaurà la tercera república, amb Adolphe Thiers com a primer president. El 1882 es varen aprovar les lleis Ferry que instauraren l'ensenyament obligatori, gratuït i laic, amb temps dedicat a la recreació i a l'esport. A França, el debat entre partidaris d'un ensenyament laic o d'un ensenyament religiós va durar

pràcticament fins el 1905, quan es va proclamar la llei de separació entre l'estat i l'església.

L'editor Hetzel

Pierre-Jules Hetzel (1814-1886) era una persona de fermes conviccions republicanes, que va prendre part activa en la revolució de 1848 i en el govern de la segona república. La concepció que tenia Hetzel de l'ideal republicà no solament era allò de llibertat, igualtat i fraternitat, sinó que passava també per una educació laica i gratuïta per a tots els ciutadans. Hetzel assignava a aquesta educació els papers fonamentals de formar el nou ciutadà i de lluitar contra la ignorància i la credulitat. El ciutadà de la moderna societat hauria de tindre les informacions i els coneixements necessaris per poder decidir sobre el seu destí, juntament amb la formació moral necessària per viure en una societat lliure i democràtica. Es tracta d'un projecte clarament ideològic: formar a la infància i a la joventut en una visió racionalista i positivista del món, que assumiria els valors en alça de la societat burgesa.

Hetzel va editar el 1843 la revista "Nouveau magasin des enfants", on apareixien escrits dels grans escriptors del moment i on desenvolupava les seues idees sobre la formació del ciutadà. En tornar de l'exili el 1860 va fer plans per editar una nova revista, "Le magasin d'éducation et de récréation", per tal de continuar amb el seu activisme educatiu en el món infantil i juvenil. Estava secundat per Jean Macé, amic seu des de la joventut, que va ser el fundador de la "Ligue de l'enseignement". Aquesta associació, fortament implantada entre els ensenyants, va aconseguir l'aprovació de les lleis Ferry. La revista "Le magasin d'éducation et de récréation" es va editar des del 1864 fins el 1915, quan l'editorial de Hetzel va desaparèixer.

Amb aquests antecedents, està clar que quan Verne va dur a Hetzel el manuscrit del que seria *Cinc setmanes en globus*, no podia arribar en millor moment. L'editor estava buscant la manera de "fer entrar la ciència en la literatura", i es va trobar amb un autor que no solament havia pensat en aquesta possibilitat, sinó que també havia fet un intent reeixit. Hetzel va acceptar immediatament el manuscrit, suggerint certs canvis i correccions, i va proposar a Verne entrar en el seu projecte educatiu. Pràcticament totes les novel·les de Verne van aparèixer primer en el "Le Magasin", com a fulletó quinzenal, llevat dels pocs casos que van aparèixer en diaris o directament en format de llibres. I immediatament, Hetzel va crear la col·lecció dels *Viatges Extraordinaris*, dedicada en exclusiva a les novel·les de Verne. L'editor tenia idees molt clares sobre el

públic a qui anaven destinades i sobre la visió del món que volia transmetre. L'escriptor havia de fer narracions versemblants, evitant les narracions fantàstiques o impossibles, i havia de transmetre uns valors morals per a edificació dels lectors adolescents. Verne va acceptar aquesta situació, aparentment de bon grau. En una carta a Hetzel el 1867, signa com "el vostre Verne, el que vostè ha inventat". Però a principis de la dècada de 1880, Verne no es troba massa a gust dintre d'aquest gènere, i es lamenta al seu editor del "medi prou restrictiu en què estic condemnat a moure'm". La seua imaginació s'havia exhaurit, i de fet, les seues millors novel·les ja havien sigut escrites.

De manera general, als *Viatges Extraordinaris* apareix una barreja de components instructius, morals i literaris. Per tal d'integrar instrucció i formació en les novel·les, Verne decidí d'utilitzar la forma clàssica d'un viatge, superposició en realitat de tres viatges. El viatge pròpiament dit és el geogràfic, on es mostra què es coneix i sobre tot què s'ignora encara, tal com explícitament indica l'ambiciós subtítol de la sèrie, *Viatges als móns coneguts i desconeguts*. El segon viatge es fa a través de l'enciclopèdia dels coneixements, resumint els coneixements sobre geologia, química, botànica, astronomia, etc. Tal com diu Michel Serres, és com si Verne vullguera convèncer els lectors que, al igual que l'espai físic de la Terra està contingut en una esfera finita, també el conjunt dels coneixements forma un espai tancat. Verne sembla dir que tot pot ser conegut i catalogat, d'acord amb les idees del positivisme dominant a la segona meitat del segle XIX. Finalment, en moltes de les novel·les podem trobar-hi un tercer viatge, un viatge iniciàtic on joves o adolescents han de vèncer dures proves per tal d'apropar-se a l'ideal d'adult.

Instruir delectant

L'aspecte instructiu dels *Viatges Extraordinaris* era explícit ja des del bon començament. En la presentació de la sèrie escrivia Hetzel que l'objectiu "és resumir tots els coneixements geogràfics, geològics, físics, astronòmics, elaborats per la ciència moderna i refer, sota l'atractiva forma que li és pròpia, la història de l'Univers". Alguns crítics creuen que aquesta part instructiva no seria aprofitada pels lectors de llibres d'aventures, perquè l'únic que els interessa és l'argument, la trama, l'acció. La majoria d'aquests lectors, i en particular els lectors infantils, ometrien les llargues digressions instructives perquè les troben avorrides. Però mireu el que diu Gagnola, un personatge d'Umberto Eco (*La misteriosa fiamma della regina Loana*, RCS Libri, Milano, 2004.): "Verne, em deia, és millor que Salgari, perquè és científic. És més veraç Cyrus Smith

quan fabrica nitroglicerina que no Sandokan quan es fereix el pit amb les ungles solament perquè s'ha tornat boig per una noieta de quinze anys". Aquest Gragnola era un anarquista, i els seus arguments favorables a Verne reflecteixen segurament el positivisme del segle XIX, absorbit i transmès pels pensadors socialistes i anarquistes. A diferència del cas de Salgari, la component educativa formava part del contracte amb l'editor. I Verne és capaç de mesclar les parts científica i literària de tal manera que de vegades és difícil separar-les, per què el discurs científic és simultàniament el discurs literari. Utilitza una sèrie de recursos didàctics que li permeten reeixir en aquesta tasca.

De vegades, la pròpia trama de la novel·la és un fet científic que es tracta d'explicar, com és el cas en *Aventures de tres russos i de tres anglesos a l'Àfrica austral*. L'argument és simple: una expedició científica va a mesurar un arc de meridià, i la "lliçó" fonamental consisteix en explicar com es fa una triangulació. Verne copia figures i explicacions de llibres tècnics, citats a peu de pàgina, però també descriu les activitats dels membres de l'expedició i els problemes que troben per dur-les a bon termini. La narració necessita llargues explicacions tècniques, però al mateix temps una mínima apropiació d'aquest coneixement es fa indispensable per poder seguir la intriga. La novel·la descriu també els científics, i malgrat alguna figura tòpica de savi despistat, els presenta sota el seu aspecte humà, amb les seues dèries, amistats, susceptibilitats i rivalitats. Per exemple, durant l'expedició, s'assabenten que ha esclatat la guerra de Crimea, el que vol dir que, de sobte, russos i anglesos s'han convertit en enemics. Això no els impedeix de completar la seua missió, malgrat els afrontaments patriòtics, que Verne es complau en presentar de forma ben ridícula. Tot plegat, l'escriptor no oblidava mai que sobretot estava escrivint una novel·la i encara que la lliçó pugua resultar a priori molt àrida, presenta una intriga i una bona dosi d'aventures.

En altres ocasions, el discurs científic està integrat en el text, però separat clarament de l'acció. Aquest discurs pot prendre la forma d'un resum històric per ajudar al lector a situar-se en l'acció de la novel·la. Per exemple, el tercer capítol de *La casa a vapor*, intitulat "La revolta dels Cipaïos" comença així: "Unes paraules faran conèixer sumàriament com era l'Índia en l'època associada a aquesta narració, i més particularment el que va ser la formidable insurrecció dels Cipaïos, de la que convé resumir ací els principals fets". I el resum acaba: "Aquest és l'estat actual de la península des del punt de vista administratiu i militar, tal és l'efectiu de les forces que guarden un territori de quatre centes mil milles quadrades", amb la qual cosa ja pot

continuar amb la narració iniciada en els dos primers capítols, que han servit per presentar els personatges i plantejar la intriga.

Un altre exemple, entre tants altres, és el capítol cinquè de la novel·la *De la Terra a la Lluna*, on es fa un resum dels coneixements sobre els orígens de l'Univers, del Sistema Solar i de la Lluna, sobre les fases de la Lluna, l'orografia lunar, la cartografia, tot il·lustrat amb gravats basats en publicacions recents. Verne transmet una idea, prou moderna per altra banda, del caràcter acumulatiu de la ciència, del seu aspecte d'adquisició col·lectiva del coneixement. Però per a Verne, aquest resum no esgota la informació que considera pertinent i també resumeix els mites i les creences d'egipcis, fenicis i grecs, de manera que el lector hi descobreix els noms d'Isis, Astarté i Phoebe, amb què era coneguda la deessa Lluna per aquests pobles. Això sí, aquestes creences han de matisar-se: "Però si els Antics van comprendre bé el caràcter, el temperament, en una paraula, les qualitats morals de la Lluna des del punt de vista mitològic, els més savis d'entre ells van romandre molt ignorants en selenografia".

Potser hi ha lectors que ometen aquest tipus de capítols, però cap lector no pot ometre els comentaris, les explicacions puntuals, els aclariments de paraules tècniques i estrangeres o la documentació que apareix dintre de la pròpia narració. Quan Verne es refereix a invents recents, sol donar una explicació i la paternitat de l'invent, cosa que obliden, per cert, aquells que veuen en Verne el profeta de la tècnica. Verne descriu i mostra uns fets, cridant l'atenció del lector sobre tal o qual qüestió i fent un resum històric dels coneixements. També fa explicacions, en forma de lliçó magistral o de diàlegs, plantejant un problema que el protagonista aprenent ha de resoldre per sí mateix. A més a més, Verne sol utilitzar els propis personatges per resumir l'essencial de la lliçó, per enriquir-la amb notes d'humor, per destacar el valor d'allò que s'ha après o per facilitar la seua assimilació. En suma, Verne utilitza tots els recursos didàctics clàssics per la transmissió dels coneixements, i té la virtut d'integrar-los dintre de la pròpia narració, de manera que el lector no pot ometre aquestes parts informatives.

Els diàlegs educatius

Val la pena dir alguna cosa sobre els diàlegs entre personatges, recurs didàctic per excel·lència i que abunda en les novel·les de Verne. De vegades les rèpliques dels personatges tenen una certa agilitat teatral, sens dubte degut a l'experiència adquirida per l'autor en la seua joventut. La forma menys freqüent de diàleg es fa entre dos experts, com per exemple quan el capità Nemo i el professor Aronnax parlen sobre

l'estructura i el funcionament del Nautilus. Les preguntes d'Aronnax són les que faria una persona que coneix el problema, i tot el diàleg està revestit de l'autoritat dels experts, és part d'una lliçó magistral, feta amb un llenguatge assequible per als lectors.

Són més freqüents altres dos formes de diàleg, que permeten al lector identificar-se amb els protagonistes que estan rebent la informació, i prendre així una part més activa en l'aprenentatge. En la primera d'elles, un científic instrueix a un jove o adolescent, per tal de continuar amb la seua educació al mig de l'aventura que està vivint. De vegades, el diàleg és una sèrie de preguntes on es fa un repàs de les coses que se suposen apreses per els lectors adolescents. El següent exemple està tret de *L'illa misteriosa*. L'enginyer Cyrus Smith està determinant, de la manera més precisa possible, les coordenades geogràfiques de l'illa on han naufragat. Per això necessita conèixer l'alçada d'una muralla de granit, des d'on ha pres certes mesures. L'adolescent Harbert "a qui agradava instruir-se en totes les coses", acompanya l'enginyer, que ha clavat una vara i un bastonet, i està al terra tractant d'alinear els seus extrems amb el de la paret de granit.

"- Coneixes els primers principis de la geometria?, li demanà.

- Un poc, senyor Cyrus, va respondre Harbert, sense voler comprometre's massa.

- Recordes quines són les propietats dels triangles semblants?

- Sí, contestà Harbert. Els costats homòlegs són proporcionals.

- Doncs bé, fill meu, acabe de construir dos triangles semblants, tots dos rectangles. El primer, el més petit, té com a costats la vara perpendicular, la distància que separa el bastonet del peu de la vara, i el meu raig visual com hipotenusa. El segon té com a costats la muralla perpendicular, de la que volem conèixer l'alçada, la distància que separa el bastonet de la base de la muralla, i el meu raig visual forma també la seua hipotenusa, que és perllongament de la del primer triangle.

- Ah, senyor Cyrus, ja ho entenc!, exclamà Harbert. Al igual que la distància del bastonet a la vara és proporcional a la distància del bastonet a la base de la muralla, igual l'alçada de la vara és proporcional a l'alçada de la muralla.

- Això mateix, Harbert, contestà l'enginyer, i quan hajam mesurat les dos primeres distàncies, coneixent l'alçada de la vara, no haurem més que fer un càlcul de proporcions, que ens donarà l'alçada de la muralla i ens evitarà la pena de mesurar-la directament."

La lliçó d'aquest diàleg consisteix simplement en l'explicació dels triangles semblants i de la regla de tres, però dintre d'un context en el que ja s'ha explicat la importància que té per als protagonistes conèixer el resultat. Podríem dir que es tracta d'una aproximació didàctica prou clàssica, acompanyada a més a més per l'oportuna

il·lustració mostrant l'enginyer al terra, fent l'alineació visual, i l'adolescent observant atentament el que fa.

Però l'aprenent és intel·ligent, curiós, amb ganes d'aprendre i sense por a fer preguntes, de manera que pot arribar a detectar algun punt feble en el raonament del mestre, com mostra el següent diàleg entre el jove Axel i son oncle, el professor Lidenbrok en *Viatge al centre de la Terra*. Al cap de vint dies de viatge subterrani, Axel ha reflexionat sobre les observacions i mesures fetes i diu a son oncle: “jo admet que són exactes tots els seus càlculs, però permeteu-me extreure'n una conclusió rigorosa”. L'oncle, un poc escèptic, l'anima a continuar.

“- En el punt on estem, sota la latitud d'Islàndia, el radi terrestre és de mil cinc centes huitanta i tres llegües, més o menys, és això?

- Mil cinc centes huitanta i tres llegües, i un terç.

- Diguem-ne mil sis centes llegües en nombres rodons. Aleshores, d'un viatge de mil sis centes llegües n'hem fet setze?

- Això és.

- I huitanta cinc llegües en diagonal?

- Exactament.

- En uns vint dies?

- En vint dies.

- Ara bé, setze llegües són el centèsim del radi terrestre. Si continuem així, necessitarem dos mil dies, gairebé cinc anys i mig per arribar.

El professor no va contestar.

- A més a més, si a una vertical de setze llegües correspon una horitzontal de huitanta, això farà huit mil llegües cap el sud-est, i haurem eixit per un punt de la circumferència molt de temps abans d'abastar el centre.

- Al diable els teus càlculs! Va replicar el meu oncle tot encolerit. Al diable les teues hipòtesis! En què es basen? Qui te diu que aquest passadís no ens durà directament al nostre objectiu? A més a més, tinc un precedent. El que estic fent, un altre l'ha fet, i si aquell va reeixir jo també reeixiré.

- Ho espere, però crec que estic autoritzat...

- Estàs autoritzat a callar-te, Axel, quan desbarres així.”

El problema matemàtic és, com en el diàleg anterior, una regla de tres. Però mireu que ara els papers s'han invertit: és el novici qui duu el diàleg, i seguint les regles que ha après del seu mestre, interroga a aquest, que veu a quina conclusió vol fer-li arribar el seu deixeble. Certament, podríem objectar a Axel que, com només han recorregut un centèsim del camí, les seues conclusions poden ser prematures. Però no és això el que diu el professor; la seua reacció airada mostra que aquest no ho havia vist així, i no vol acceptar lliçons del seu nebot. El lector comprovarà al llarg de la novel·la que, efectivament, el novici tenia raó front al mestre.

En l'altra forma de diàleg, el científic instrueix a altres adults, companys d'aventures. En *Vint mil llegües de viatge submarí* apareix un diàleg interessant sobre les perles que també val la pena de reproduir aquí.

“- Professor, què és exactament una perla?

- Amic Ned, vaig contestar, per al poeta la perla és una llàgrima de la mar; per als orientals és una gota de rosada solidificada; per a les dones és una joia de forma oblonga, de lluentor opalina, fet d'una matèria nacrada, que duen al dit, al coll o a l'orella; per al químic és una mescla de fosfat i de carbonat de calci amb una mica de gelatina; i finalment, per al naturalista, és una simple secreció malaltissa de l'òrgan que produeix el nacre en certs bivalves.

- Branca dels mol·luscs, va dir Conseil, classe dels acèfals, ordre dels testacis.

- Exactament, savi Conseil. I entre aquests testacis, l'orella de mar iris, els rèmolts, els tridacnis, els pinnis marins, en una paraula, tots aquells mol·luscs que secreten nacre, la substància blava, blavenca, violeta o blanca, que entapissa l'interior de les seues valves, són susceptibles de produir perles.

- Les clòtxines també? va preguntar el canadenc.

- Sí, les clòtxines d'alguns rius de Escòcia, Gales, Irlanda, Sajonia, Bohèmia i França produeixen de vegades perles.

- Bé, caldrà estar atent d'ara endavant, va contestar el canadenc.”

Aquest diàleg conté tres elements que val la pena destacar. En primer lloc, observeu que quan explica què és una perla, el professor Aronnax no negligeix l'aspecte que podríem qualificar de romàntic o de no científic, abans de passar a les respostes positivistes. Com ja hem vist a propòsit de la Lluna, Verne no sol ignorar aquests aspectes per tal de completar la percepció del món exterior. En segon lloc, Conseil, que és el criat del professor, s'encarrega de mostrar que tot està catalogat. És l'única cosa que sap fer, perquè té un coneixement llibresc, sense cap contacte amb la realitat, cosa que condueix sovint a situacions còmiques perquè no podria distingir una sardina d'un tauró. Conseil fa el paper de l'enciclopèdia, i mostra la inutilitat d'un coneixement estèril. Finalment, tenim l'arponer Ned Land, que té el coneixement pràctic dels pescadors. En contraposició a les classificacions de Conseil, Land divideix els peixos en dos classes només: els que es mengen i els que no. Doncs l'arponer trau una conclusió pràctica: observarà millor les clòtxines d'ara endavant, per si de cas. En un diàleg relativament curt, Verne ha sintetitzat diversos nivells de coneixement.

Verne al segle XXI

Una de les virtuts de l'obra de Verne és que esta arrelada al seu temps, perquè va saber fixar les aspiracions i els ideals de la societat industrial del segle XIX. Transmet

una visió optimista del futur, que sempre imaginava millor, basat en la ferma creença del poder de la ciència i la tècnica per modificar la naturalesa en benefici de la humanitat, sense deixar de criticar però alguns dels aspectes negatius d'aquest tipus de societat. Verne escriu històries per distraure, on es divulguen temes diversos del coneixement, a través d'un viatge per la geografia i per l'enciclopèdia del saber. Participa en aquell esforç divulgatiu de la ciència i la tècnica, que va caracteritzar el segle XIX, i utilitza una sèrie de recursos didàctics per tal d'integrar el discurs científic dintre del discurs narratiu. Com és evident, tots aquests recursos serien inútils sense eixa capacitat narrativa extraordinària, que manté la intriga de principi a fi.

L'aspecte divulgatiu encara es pot considerar vàlid avui en dia, en la meua opinió. No pels coneixements transmesos, que en alguns casos contenen errors o en altres fan referència a velles teories ja superades, sinó per la seua vocació de despertar la curiositat, d'iniciar el gust pel coneixement. Això ja ho havia vist Émile Zola, quan el 1866 escrivia un article sobre les novel·les de Verne: "És una idea excel·lent novel·lar la ciència per fer-la accessible als profans. No crec que hom pugua esdevenir molt savi llegint llibres així, però si més no donen la curiositat de saber; a més a més interessen, tenen el gran mèrit de ser sans i saludables". Juntament amb el gust per l'aventura, Verne ha transmès el gust per la recerca científica, per buscar explicacions racionals als fenòmens de la naturalesa.

Pierre Larousse escrivia en l'entrada Verne del seu diccionari (*Grand dictionnaire universel du XIX siècle*, Larousse, Paris, 1876.), que les seues obres "encara que escrites per a la jovenalla, tenen la rara fortuna d'agradar a totes les edats". Adaptant aquesta frase jo diré que encara que les seues obres han sigut escrites al segle XIX, es poden llegir amb plaer pels lectors del segle XXI. Més d'un segle després d'haver sigut escrites no totes han mantingut la seua frescor, però sí una bona quinzena de novel·les, escrites entre 1862 i 1880, quan encara les controlava Pierre Hetzel. Potser no exagerava Verne quan es considerava una invenció del seu editor.